

Stručni rad  
UDK:391.91:343.2  
DOI:10.7251/ZND2501108M

## TETOVAŽE U ZATVORIMA

*Doc.dr Danilo Mrković<sup>21</sup>*  
*Victoria International University, Mostar*

**Apstrakt:** *Tetovaže su oduvijek bile način da ljudi izraze sebe, a tetovaže bande nisu izuzetak. Članovi određenih kriminalnih bandi i mafija, kako unutar tako i izvan zatvora, zloglasni su po tome što imaju tetovaže sa značenjima koja se odnose na njih. Često sadrže simbole koji su složeni i pažljivo osmišljeni, bilo da predstavljaju njihov način života, ono što su uradili, ili njihov rang unutar određene bande. Upravo polazeći od te činjenice u radu ćemo pokušati ukazati na neke bitne karakteristike tetovaža kao neminovnih obilježja neformalnog zatvoreničkog sistema.*

**Ključne riječi:** *tetovaže, neformalni sistem, zatvorenici, zatvor.*

### UVOD

Zatvor je odvijek kroz istoriju imao različite forme funkcionisanja i odnos prema kažnjavanju uopšte. Danas u većini zatvora sa velikim brojem osuđenika funkcioniše formalni i neformalni sistem, neformalni sistem zasniva se na osuđennicima i njihovom međusobnom odnosu u ograničenom prostoru. Dakle, svaka izolovana zajednica uspostavlja svoj kodeks, pravila i pokušava da ih nametne drugima. Tako, za primjer, američke zatvorske bande, kao i većina uličnih bandi, su formirane za zaštitu od drugih bandi. Cilj mnogih članova bande ulica je da se stekne poštovanje i zaštita, koja dolazi od članstva u zatvorskoj bandi ([https://en.wikipedia.org/wiki/Gangs\\_in\\_the\\_United\\_States#Prison\\_gangs](https://en.wikipedia.org/wiki/Gangs_in_the_United_States#Prison_gangs)).

Može se reći da je funkcija neformalnih grupa u zatvorima rješavanje problema sa kojima se suočava osuđeno lice, kao što je izolacija, deprivacije, zaštita od siledžija, ali i ponovo osjećaj pripadnosti, povjerenja, zadovoljenje motiva za opstanak, sigurnošću, ugledom, vezanošću (Skarbeg, 2012).

Neformalni zatvorenički sistem određuju neformalni oblici ponašanja uslovljeni lišenjem slobode i uslovima života i rada u ustanovi, ali i borbom zatvorenika za status, sticanje neformalnog autoriteta. Iako neformalan, i kao takav u direktnoj

---

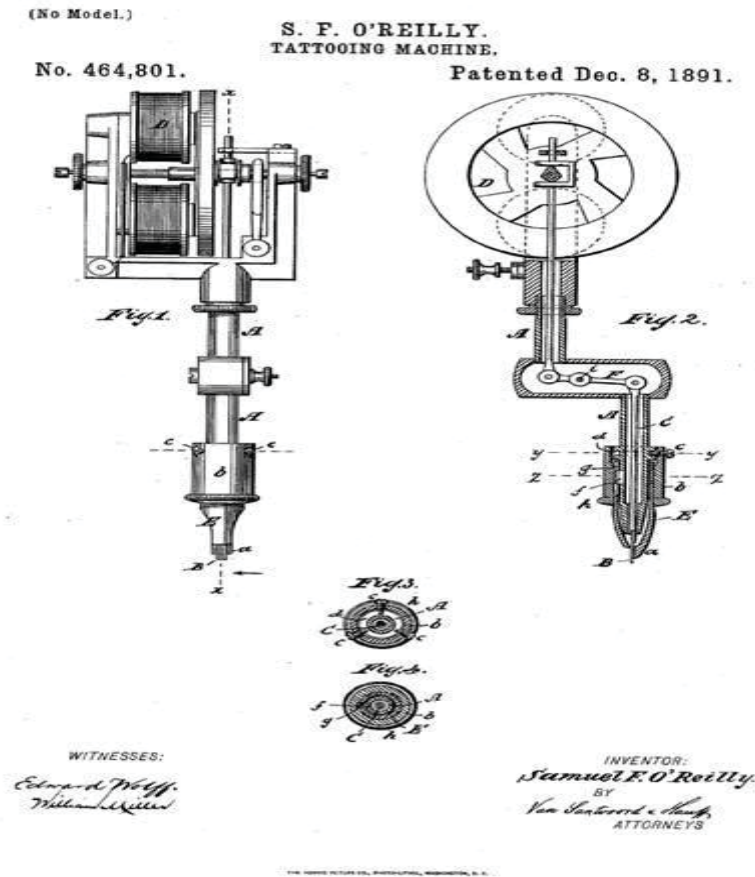
<sup>21</sup> danilomrkovic@gmail.com

suprotnosti sa formalnim sistemom po ciljevima i nastojanjima, ovaj sistem takođe ima svoju funkciju, koja proizlazi iz ljudske potrebe da se ispolji individualnost i realnost svoga „JA“, čak i u takvom socijalnom okruženju kakvo je zatvorska sredina (Macanović, 2011).

Odnos formalnog i neformalnog sistema je specifičan. Na jednoj strani su stavovi vrijednosti i ciljevi osoblja formalnog sistema sa težnjom ka prevaspitanju zatvorenika. Na drugoj strani je neformalni sistem sa zatvoreničkim kodeksom ponašanja, koji teži da udalji zatvorenike od akcija i zahtjeva zatvorskog osoblja, od poštovanja mehanizma formalnog sistema. Taj nesklad odražava, a ponekad i produbljuje, kako sama organizacija i režim ustanove tako i zatvorenici sa svojim stavovima. Svaki čovjek je svojim rođenjem situiran u neke funkcionalne i strukturalne odnose, na koje svojim odrastanjem i razvojem može uticati, kako u pogledu izbora, tako i njihovog razvoja. Razvoj savremenog društva u odnosu na opšte tipove interakcija i društvenosti prate dva protivrječna procesa: individualizacija i institucionalizacija, koji mogu korespondirati, ali i biti u sukobu (Macanović, 2007).

### **ISTORIJSKI RAZVOJ TETOVAŽA**

Tetovaže imaju svoj istorijski razvoj i svaka faza razvoja tetoviranja svoje karakteristike. Smatra se da reč “tetovaža” ima dva glavna porekla - od polinezijske riječi ta koja znači udarati nešto i tahišanske reči tatau koja znači obeležiti nešto. Istorija tetoviranja datira još od pre preko 5000 godina i isto toliko je raznovrsna kao i ljudi koji je nose. Tetovaža nastaje umetanjem obojenih materijala ispod površine kože. Prve tetovaže su najverovatnije nastale slučajno. Ljudi su rukom zaprljanom čadi i pepelom od vatre trljali rane na tijelu. Kada je rana zarasla primetili su da je znak trajno ostao. Uprkos porastu opčinjenosti društvenih nauka tetoviranjem i ogromnoj popularnosti samih tetovaža, nije ostalo mnogo istorijskih zapisa o upražnjavanju te aktivnosti. Tetovirani čovjek, star 5000 godina našao se na naslovnim stranicama novina svuda u svijetu 1991. godine, kada je njegovo zamrznuto tijelo otkriveno na jednoj planini između Italije i Austrije. To je najbolje očuvano tijelo iz tog perioda ikada pronađeno. Na koži se nalazi 57 tetovaža: krst sa unutrašnje strane levog koljena, šest horizontalnih pravih linija dugih 15 cm na leđima i brojne paralelne linije na člancima. Položaj tetovaža sugerise da su one vjerovatno napravljene iz terapijskih razloga (lečenje artritisa). U XX vijeku tattoo je doživjeo ekspanziju nakon pronalaska prve tattoo mašine (Slika 1), poslednje decenije XIX vjeka od strane Samuel O'Reilly-a umetnika i tattoo majstora (Macanović, Radonjić, 2024).



Slika 1. Prva tattoo mašina

Vrijeme da se uradi tetovaža preraslo je iz sata u minute, okrećući umjetnost ka ručno urađenim dizajnima koji su bili okačeni uglavnom po zidovima prvih tattoo salona. Veći dio tetoviranja bio je sproveden u zabačenim sobama pivnica i berbernica. Godinama ce se O'reilly-eva tattoo mašina poboljšati, ali će se otvoriti i prve kompanije za proizvodnju boja i ostale tattoo opreme. Dizajni tetovaža koji su korišćeni, takozvane Oldschool ili tradicionalne tetovaže odnose se na američki stil koji karakterišu jake konture i jednake konture obicno ispunjene crvenom ili zelenom bojom, ukrašeni sa malo sjenke.

## KARAKTERISTIKE NEFORMALNIH GRUPA U ZATVORIMA

Neformalni zatvorski sistem ima svoja obilježja i izraženiji je u velikim kazneno – popravnim ustanovama. Postojanje neformalnog sistema u kaznenopopravnim ustanovama kao ljudska potreba neminovno je i nužno, a snaga njegovog dejstva i uticaja je u direktnoj zavisnosti od načina funkcionisanja svakog formalnog sistema, kao druge strane socijalnog miljea. Formalni i neformalni sistem su dvije uslovljene pojave, gdje je u slučaju slabljenja formalnog sistema, neformalni izraženiji i obrnuto. Može se reći da je neformalni sistem proizvod nedostataka formalnog sistema. Neformalni sistem pokušava da iskoristi svaku pukotinu u formalnom sistemu kako bi ga ugrozio. U krajnjoj instanci, istraživanje stvarnosti uvijek služi kao osnova za druge aktivnosti, čiji je cilj uticaj na promjene i oblikovanje, predviđanje i planiranje promjena u stvarnosti, uključujući i mogućnosti mjenjanja samog čovjeka (Radovanović, 1992).

Neke tetovaže su “razvijene” do takvog savršenstva da su pretvorene u kodove, tajne jezike sporazumevanja. U mnogim zatvorima je tetoviranje, čak i zabranjeno! U takvim situacijama, zatvorenici moraju da improvizuju opremu za tetoviranje, koristeći “mastilo” od otopljenih đonova cipela, pepeo i čađ, a urin za sterilizaciju ili da njime razrede mastilo. A, postoji i opcija rezanja kože i tako ubacivanja tog mastila u nju, umesto ubadanja iglom. Na primer, u Rusiji novi članovi bande/mafije tetoviraju ružu na grudima. Ukoliko bi bili “provaljeni” da su tetovaže lažne ili se lako skidaju, nije isključivo da budu i ubijeni. Ukoliko na glavi imaju tetovažu pauka u svojoj mreži, to znači da je takva osoba narkoman. Takođe, važi i pravilo da što više takvih zatvorskih tetovaža imaju, to stiču veće poštovanje svojih “kolega”. Nekad se tetovaže koriste i u kaznene svrhe. Ukoliko ne ispunjavaju svoje dužnosti, kriminalci moraju da istetoviraju “sramotne seksualne” slike. Čelo je, recimo, mesto za tetovažu onog kojeg nadređeni želi da ponizi, a najčešće je u pitanju reč koja pogrdno opisuje vlasnika tog čela. U Rusiji su za vreme Sovjeta ljudi tetovirali Staljina i Lenjina na grudi verujući da ih niko neće upucati, jer niko ne sme da gađa u te lidere. A anti-političke tetovaže, koje su govorile protiv date vlasti, morale su da budu hirurški uklonjene. Ovakav sistem, neformalni ima funkciju odbrambenog mehanizma od frustracija, zatočenja, funkciju mehanizma za pronalaženje grupnog samoidentiteta i funkciju sredstva za postizanje ličnih i grupnih ciljeva (Macanović, Radonjić, 2024). Mnoge bande svoje kriminalno djelovanje predstavljaju tetovažama i to je zapravo vid inicijacije i pripadnosti nekoj kriminalnoj skupini (radonjić, 2024). Bande imaju svoje rituale, obrede kroz koje svaki novi član mora proći ako želi da bude prihvaćen.

Neformalni sistem i njegova struktura predstavljaju reakciju zatvorenika na formalni sistem i imaju funkciju zaštite individualnog integriteta ličnosti u uslovima deprivacija ili lišavanja koje nameće zatvaranje u kazneno-popravnim

ustanovama, a koje realizuje i odražava formalni sistem sa svojom strukturom službi (Macanović, Nadarević, 2014). Gang (banda) je anglosaksonski izraz za grupu pojedinaca koji dele zajedničke vrednosti, imaju zajedničke ciljeve kao i specifičnu organizaciju i vođstvo. Često se ovakva organizacija odnosi na maloljetnike sa asocijalnim ciljevima odnosno delinkventnim ponašanjem. U savremenom smislu, kao pežorativni izraz, odnosi se i na druge grupe sa osjećanjem identiteta i zajedničkim ciljevima koji ne moraju biti asocijalni (Vidanović, 2015). Neformalna grupa je vrsta grupe koja nema formalno utvrđene ciljeve i norme ponašanja, nema fiksiranu i zatvorenu strukturu, niti čvrsto utvrđene položaje i formalizovane uloge. Nastaje spontano, formira se oko nekog slobodno izabranog cilja, kroz prisnu međusobnu komunikaciju članova grupe koji imaju ista uverenja, interesovanja i težnje, a ostaje relativno otvorena za nove članove, kao i za promene u strukturi. Neformalna grupa može nastati nezavisno od bilo koje druge grupe ili u okviru neke veće formalne grupe, kao njen dio. Osnovna obilježja tog sistema (grupe) su: otpor svemu što zahtijeva osoblje, odricanje moralnih kvaliteta i stručnih sposobnosti osoblju, otpor prema onome što propagira šira društvena zajednica i napad na moralni integritet njenih zvaničnih predstavnika sa kojima su bili u kontaktu prije zatvaranja, solidarnost sa svakim zatvorenikom ako je u sukobu sa osobljem, uzajamna lojalnost i pomaganje, otpor tretmanu itd., „Zatvorske tetovaže“ su vrsta tetovaža povezane sa kriminalcima da pokažu članstvo bande ([https://en.wikipedia.org/wiki/Criminal\\_tattoo](https://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_tattoo)). Mnoge zatvorske tetovaže predstavljaju rasistička vjerovanja, pripadnost bandi, u zavisnosti od kulture kojoj lice pripada.

Duple munje: Ovo je simbol pozajmljen iz nacističke Nemačke. Broj 88: "V" je osmo slovo abecede. Dupla 8 označava pozdrav "Heil Hitler". Suze: U nekim mestima, suza znači da onoga koga je ubio, nosi na duši. To takođe može značiti da je ona/on izgubio bliskog prijatelja ili člana porodice. Imena gangova i simboli: Neki zatvorenici dobijaju ime svoje bande mastilom na njihovim telima u raskošnom slovima. Alternativno, mogu da biraju da dobiju tajanstveniji simbol bande. Brojevi su takođe još jedan način prikazivanja pripadnost bandi. Jedan broj može takođe predstavljati pozivni broj odakle zatvorenik dolazi. Broj 13 stoji za slovo "M" (13. slovo azbuke). To se ponekad koristi kao referenca za marihuanu, ali je takođe povezan sa uličnom bandom pod nazivom MS13 ([http://tattoos.lovetoknow.com/Prison\\_Tattoos](http://tattoos.lovetoknow.com/Prison_Tattoos)).

„Mara Salvatrucha“ ili MS13, formirana je početkom 1980-tih u Los Anđelesu, od strane salvadorski imigranata kao mehanizam samoodbrane protiv rivalske bande meksičkih bandi. Organizacija ima oko 30.000 članova, 8.000 - od kojih 10.000 postoje u SAD. MS-13 je poznata zbog šverca droge, crnom tržištu prodaje oružja, krađe, ubistva po ugovoru i trgovine ljudima. Članovi se razlikuju po tetovažama koje pokrivaju telo i lice, kao i korišćenje sopstvenog znakovnog jezika.

Neki od primjera tetovaža sa njihovim značenjima:

- 243 u znački – nosi se na ruci, preuzeto iz Kalifornijskog zakona, a označava da je nosilac napao policajca;
- bodljikava žica na čelu – osoba koja će do kraja života provest u zatvoru; osuđen na doživotnu muku;
- zvona – označavaju da je nosilac u potpunosti odslužio svoju kaznu;
- ptice koje lete – osoba koja žudi za slobodom jer vjeruje da je slobodna rođena i da tako mora da umre;
- mačka – lopov; ukoliko je slika jedne mačke, ta osoba je sama išla u akciju, a ako je na slici nekoliko mačaka, znači da je “radio” u bandi;
- religijski objekti – koliko ima tornjeva, toliko puta je ta osoba bila u zatvoru; ako se nalazi krst na vrhu, to znači da je kaznu odslužio u cjelosti;
- tačke na zglobovima – godine provedene u zatvoru;
- Bogorodica sa Isusom – potvrda da nikad neće izdati svoje članove bande; takođe, možda je postao kriminalac još kao vrlo mlada osoba;
- Sirena – osuđen je za zlostavljanje djece;
- reč “mir” – u ruskom je akronim za “samo streljački vod će me reformisati”;
- nož u vratu – ubica;
- koza – znak poniženja;
- ruža sa trnjem – starija osoba koja je dospela u zatvor;
- pauk – znak rasizma;
- zvezde na kolenima – spremnost nosioca da klekne pred bilo kim;
- zvezde na ramenima – disciplinovana osoba koja drži do tradicije;
- lobanja – označava ubistvo...

Australijanci, odnosno, oni koji su u 18. veku bili transportovani na teritoriju Australije, često su tetovirali slovo “D” kao oznaku za dezertera. U Francuskoj, četiri tačke predstavljaju četiri zida zatvorske ćelije, a tri tačke oslikava mržnju prema policajcima. A samo jedna tačka na obrazu znači da je nosilac makro (Macanović, Radonjić, 2014).

## ZAKLJUČAK

Tetovaže su oduvijek bile vezane za inicijacije u kriminalne skupine. Predrasuda da su istetovirane osobe povezane sa kriminalom je naprosto neminovna. Takav stav “laika” je opravdan ukoliko ga sagledamo iz ugla korišćenja tetovaža u kriminalu za šta su mahom videli/čuli u američkim filmovima. Kao i u raznim civilizacijama, društvima, kulturama, gde razne tetovaže imaju različita značenja, slično je i u kriminalu. Muškarci uglavnom rade tetovažu dok su u vojsci ili u zatvoru. U zavisnosti od toga kakvu tetovažu imaju, na kom mestu, kriminalci/zatvorenici se klasifikuju unutar takve svoje grupacije. Tetovaže su

znak koji u zatvoru profilise osobu i određuje njegov status i hijerarhiju u zatvorskoj piramidi. Svaka tetovaža ima svoju priču i etapu zatvorskog života, te osuđenima često služi kao podsjećanje na neke prijašnje stvari iz života, ali i borbe i preživljavanja u zatvoru. To je njihova životna slikovnica oslikana na tijelu koja često mnogo više govori o njihovoj ličnosti nego što bi oni sami rekli o sebi.

## LITERATURA

1. Macanović, N. (2007). Odnos formalnog i neformalnog sistema u kazneno – popravnim ustanovama. *Temida*, No. 4. str. 57 – 61.
2. Macanović, N. *Resocijalizacija osuđenih lica*, Besjeda, Banja Luka, 2011.
3. Macanović, N., Nadarević, D., *Penološka andragogija*, Evropski defnologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, 2014.
4. Macanović, N., Radonjić, M. (2024). *Inicijacije mladih u svijet kriminala*. Banja Luka: CMZ.
5. Radonjić, M. (2024). Ulične bande u Bosni i Hercegovini. U Zborniku: (ur. Jovanić, G. i Petrović, J.) *Ne nasilju kroz sistem društvenih vrijednosti i kulturu*. str. 331 – 335. Banja Luka: centar modernih znanja.
6. Radovanović, D. (1992). *Čovek i zatvor: Studija integrisanosti u zatvorenički društveni sistem*. Beograd: Prometej.
7. Skarbek, D. (2012). Prison gangs, norms, and organisations. *Journal of Economic Behavior & Organisation*, 82(1), 96–109.
8. Vidanović, I, *Rječnik socijalnog rada*, Autorsko izdanje, Beograd, 2015.
9. ([https://en.wikipedia.org/wiki/Gangs\\_in\\_the\\_United\\_States#Prison\\_gangs](https://en.wikipedia.org/wiki/Gangs_in_the_United_States#Prison_gangs)). Očitano: 03.10.2024.
10. ([https://en.wikipedia.org/wiki/Criminal\\_tattoo](https://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_tattoo)). Očitano: 23.10.2014.
11. ([http://tattoos.lovetoknow.com/Prison\\_Tattoos](http://tattoos.lovetoknow.com/Prison_Tattoos)). Očitano: 12.10.2024.
12. <http://listverse.com/2010/12/11/top-10-us-prison-gangs/>. Očitano: 30.09.2024.

## TATTOOS IN PRISONS

**Abstract:** *Tattoos have always been a way for people to express themselves, and gang tattoos are no exception. Members of certain criminal gangs and mafias, both inside and outside of prison, are notorious for having tattoos with meanings related to them. They often contain symbols that are complex and carefully designed, whether they represent their lifestyle, what they have done, or their rank within a particular gang. Based on this fact, in this paper we will try to point out some important characteristics of tattoos as inevitable features of the informal prison system.*

**Keywords:** *tattoos, informal system, prisoners, prison.*